

הסתדרות הפסיכולוגים בישראל בשיתוף החוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת תל-אביב

יום עיון מדעי

י' בתמוז, תשס"ט
2 ביולי 2009

אוניברסיטת תל-אביב

תכנית הכנס וחוברת תקצירים

תוכן עניינים:

- 3 תכנית יום העיון – טבלת זמנים
- 4 תכנית העיון – הרצאות לפי מושבים
- 6 תקצירים לפי מפתח מושבים

ועדה מכינה:

גב' אסתר ידגר
גב' הילה הימלפרב
גב' נילי יוהן

ועדת מדעית מארגנת:

פרופ' דן זכאי
ד"ר נועה ברק
ד"ר אור ברק

הסתדרות הפסיכולוגים בישראל עמותה רשומה

רח' פרישמן 74 א', תל-אביב; מען למכתבים: ת"ד 11497, תל-אביב 61114

טלפונים: 03-5239393, 03-5239884; פקס': 03-5230763

דוא"ל: psycho@zahav.net.il

אתר אינטרנט: www.psychology.org.il

תכנית יום העיון – טבלת זמנים

שעה	בר-שירה	מושב 1	מושב 2	מושב 3	רחבת בר-שירה
09:30-08:00					ירשום וקפה
11:00-09:30		גוף ונפש: חיסון והתמכרות יו"ר – ד"ר אור ברק * פחפ' שמגר בן אליהו * פרופ' חנן פרנק	סבאות יו"ר – פחפ' עמירם רביב * ד"ר סימונה נאור * פחפ' עמירם רביב * ד"ר עדנה כצנלסון	גבולות וזהות יו"ר – ד"ר נועה ברק * ד"ר ליאור אורן וגב' דפנה בורגשטיין * ד"ר אמירה דור * פרופ' קרלו שטרנגר	
		1 א'	2 א'	3 א'	
11:15-11:00					קפה
12:15-11:15	ההצגה "בתיאבון"				
13:15-12:15	פאנל הפרעות אכילה יו"ר – ד"ר אודי במשטיין * ד"ר איתן בכר * ד"ר אודי במשטיין * ד"ר רות מסר				
14:30-13:15	אסיפה כללית	הקנתת פתקי "בטיפול"			כריכים
14:45-14:30					קפה
16:45-14:45		הוחת והדרכת הורים יו"ר – גב' אריס ברנט * ד"ר עדנה כצנלסון * פחפ' יואל אלצור * גב' רחל פוגל * פחפ' עמירם רביב * מר לירון און	פסיכולוגיה ואקטיביזם פוליטי יו"ר – ד"ר משה לממן * ד"ר מישל אלון * ד"ר נסים אבישר * ד"ר מיה מוכמל * גב' שרה מצר וד"ר שרה קלעי	ארכיטיפים, אמפטיה והתפתחות יו"ר – מר אבי סוויסה * מר שמואל בתגשטיין * ד"ר אהר בנאי * ד"ר אליעזר יחיב	
		1 ב'	2 ב'	3 ב'	
17:00-16:45					קפה
19:00-17:00		תהליכים פסיכולוגים בארגונים יו"ר – גב' מיכל פלג * ד"ר סול פיין * גב' מיכל מילר וד"ר הדסה ליטמן-עובדיה * גב' אורלי צדוק	מבחנים ולקויות למידה יו"ר – גב' עפרה בן-דוד * ד"ר דניס בתגשטיין ומר ליאור כהן * ד"ר גרי טריגר, ד"ר יונתן קסלר ומר יואל בלום * גב' חיה דל-אבנחניק ומר גיא פינקלשטיין	גישות טיפוליות יו"ר – ד"ר רבקה ריכט-עזר * מר יוסי מאירסון * גב' חגית נגר-שמעוני * ד"ר חני סולן	
		1 ג'	2 ג'	3 ג'	

תכנית יום העיון המדעי – הרצאות לפי מושבים

	רישום קפה וכיבוד קל	09:30-08:00
גוף ונפש: חיסון והתמכרות יו"ר – ד"ר אור ברק	מושב 1	11:00-09:30
פסיכונוראימונולוגיה	פרופ' שמגר בן-אליהו	
האם ניקוטין ממכר?	פרופ' חנן פרנק	
סבאות בהנחיית פרופ' עמירם רביב	מושב 2	
העתיד זה לא מה שהיה פעם – מציאות אחרת בתהליך ההזדקנות	ד"ר סימונה נאור	
ידע סבי	פרופ' עמירם רביב	
היבטים ייחודיים של סבאות בישראל	ד"ר עדנה כצלסון	
גבולות זהות יו"ר – ד"ר נועה ברק	מושב 3	
צמיחה ממוקדת פעילות בקרב מפוני גוש קטיף	ד"ר ליאור אורן וגב' דפנה בורנשטיין	
גבולות אתיים בעבודת הפסיכולוגים במסגרת ההכנות המנטאליות לעקירת יישובים	ד"ר אמירה דור	
זהות בעידן גלובליזציה	פרופ' קרלו שטרנר	
"בתאבון" – תיאטרון הסימטה	הצגה	12:15-11:15
בהנחיית ד"ר אודי בונשטיין	פאנל הפרעות אכילה	13:15-12:15
	ד"ר איתן בכר	
	ד"ר אודי בונשטיין	
	ד"ר רות מסר	
כריכים	אסיפה כללית של הפ"י	14:30-13:15
	הפסקת קפה	14:45-14:30
הורות והדרכת הורים בהנחיית גב' איריס ברנט	מושב 1	16:45-14:45
ספרי הדרכת הורים – האם 'אוריינות הורית' משפיעה?	ד"ר עדנה כצלסון	
תוכנית התקשורת להתערבות מוקדמת עם הורים לילדים המתקשים בווסות עצמי	פרופ' יואל אליצור	
מטפלים והורים בשיתוף פעולה למול קשיים ובעיות	גב' רחל פוגל	
הדרכת הורים כ'מניעה ראשונית' אולטימטיבית	פרופ' עמירם רביב	
תקווה ופחד בבית-הספר: המפגש הראשון בין ההורים לבין הפסיכולוג החינוכי	מר לירון און	

פסיכולוגיה ואקטיביזם פוליטי בהנחיית ד"ר משה לנזמן	מושב 2	
טיפול קבוצתי בשיטת EMDR בנשים שעברו אונס בקונגו	ד"ר מישל אלון	
הטאבו ושברו: ממסורת של הכחשה לתפיסה מקצועית של מודעות פוליטית	ד"ר נסים אבישר	
הגישה הפסיכולוגית למטופלים אקטיביסטים פוליטיים	ד"ר מיה מוכמל	
מפגשים בין אנשי מקצוע פלסטינאים וישראלים: רצון לתקשר המופרע ע"י פחד ובושה	גב' שרה מצר וד"ר שרה קלעי	
ארכיטיפים, אמפטיה והתפתחות יו"ר – מר אבי סוויסה	מושב 3	
התנגשות הציביליזציות – התנגשות של ארכיטיפים	מר שמואל ברנשטיין	
סיפור על שני מלכים שראו להם ולא ראו אותם: המחשה של אמפטיה דרך שתי יצירות אמנות – בגדי המלך החדשים ו'דוד' של מיכאל אנג'לו	ד"ר ארז בנאי	
התיאוריה הרב-שכבתית של התנהגות לא מסתגלת	ד"ר אליעזר יריב	
	הפסקת קפה	17:00-16:45
תהליכים פסיכולוגים בארגונים יו"ר – גב' מיכל פלג	מושב 1	19:00-17:00
השפעתן של מחויבות ארגונית ואבטחה ארגונית על היכולת של מבחני יושרה לנבא עבריינות תעסוקתית	ד"ר סול פיין	
מודל המקשר בין נטייה רגשית ועומס בעבודה לבין מחויבות בעבודה	גב' מיכל מילר וד"ר הדסה ליטמן- עובדיה	
מעבר לקבלת החלטה: ייעוץ פסיכולוגי-תעסוקתי ארוך טווח כההליך תומך ביישום שינוי תעסוקתי	גב' אורלי צדוק	
מבחנים ולקויות למידה יו"ר – עפרה בן-דוד	מושב 2	
התאמת ותקנון כלים פסיכולוגיים ה- WISC-IV וה- WPPSI-III	מר דניס ברנשטיין ומר ליאור כהן	
הקשר בין דימוי עצמי לבין לקות למידה והערכה עצמי של לקות למידה	ד"ר גרי טריגר ד"ר יונתן קסלר מר יואל בלום	
הסטודנט עם ליקויי הלמידה במוסדות להשכלה גבוהה – הדרך מהמציאות האמפירית בשטח עד לחקיקה וקביעת תקנות ליישום החוק	גב' דינה דיל-אברזניק ומר גיא פינקלשטיין	
גישות טיפוליות יו"ר – ד"ר רבקה רייכר-עטיר	מושב 3	
היזכרות יצירתית הבניה יזומה של זיכרונות אוטוביוגרפיים למטרות טיפוליות	מר יוסי מאירסון	
הפרעות התפתחותיות המלוות בקשיים בכישורי חברה	גב' חגית נגר-שמעוני	
האיום שבאחרות האחר	ד"ר רוני סולן	

תקצירים לפי מפתח מושבים

שעות: 11:00-09:30

מושב 1 א': גוף ונפש: חיסון והתמכרות / יו"ר – ד"ר אור ברק

פסיכו-נוירו-אימונולוגיה (PNI) (Psycho-Neuro-Immunology)

פחפ' שמגר בן-אליהו, היחידה לחקר נוירואימונולוגיה, המחלקה לפסיכולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב.

פסיכו-נוירו-אימונולוגיה הוא תחום מחקר (חדש יחסית) העוסק בקשרים הדו-כיוונים שבין המוח והמערכת החיסונית, והשלכות הביולוגיות/הרפואיות/קליניות של קשרים אלו.

ההרצאה תציג את תחום המחקר ותתייחס באופן ספציפי לנושאים הבאים:

(1) סינדרום מחלה ודיכאון – השפעות המערכת החיסונית על פעילות המוח וכיצד קשר זה תורם לסימפטומים דיכאוניים.

(2) תגובות חיסונית בתקופת ההיריון כגורם לסכיזופרניה אצל הילודים.

(3) תגובות המערכת החיסונית למצבי דחק (לחץ) פסיכולוגיים ופיסילוגיים והשלכותיהן על בריאות וחולי.

(4) השפעות לחץ והשפעות ניתוח להורדת גידול סרטני ראשוני על פגיעות להתפתחות גרות סרטניות – מנגנונים ואמצעי מניעה.

Is nicotine addictive?

Prof. Hanan Frenk, The Academic College of Tel Aviv-Yafo and Department of Psychology, Tel Aviv University. "Smoke gets in your eyes".

The statement that smokers are addicted to nicotine sounds obvious, to professionals and layman alike, as the statement that water is wet. We all know, sometimes from personal experience, how difficult it is to stop smoking and that withdrawal symptoms follow smoking cessation. Moreover, we also know how efficient nicotine replacement products (nicotine containing patches, chewing gum, nasal spray) are for smoking cessation and abolishing craving and other withdrawal symptoms in abstinent smokers. But what do we know of the scientific evidence supporting all these facts? Can we be certain that some of the evidence is not confounded? In this lecture we try to answer this question pertaining to evidence obtained in research on humans. We hope to show the audience that even if filtering hot air is sometimes unsuccessful due to multiple smokescreens, it is always interesting.

מושב 2א': סבאות / בהנחיית פחפ' עמירם רביב

העתיד זה לא מה שהיה פעם – מציאות אחרת בתהליך ההזדקנות

ד"ר סימונה נאור, מנהלת המרפאה לבריאות הנפש, מרכז רפואי קפלן, יו"ר יוצא של החברה הישראלית לפסיכיאטריה של הזקנה, סגנית יו"ר הלשכה לאתיקה של הר"י.

העלייה שחלה בתוחלת החיים והארכת השנים שבהן האדם "הזקן" מתפקד ושומר על פעילות ועל חשיבה צעירה, יצרנית ויצירתית, שינו את ההתייחסות השמרנית של החברה כלפי ה"זקנים". לא עוד נשאלת השאלה, "האם הזקנה היא נכס או נטל?", כפי שנהוג היה להציגה בעבר הלא כל כך רחוק. הזקנה היום לא מזוהה יותר עם קמילה, חוסר אונים, חידלון והתדרדרות מנטלית. את התדמית המנומנמת, המעוכבת, החליפה תדמית אנרגטית, נמרצת, עשירה בחוויות, אינטלגנציה וניסיון חיים. עם זאת תהליך ההזדקנות מלווה במפגש עם אובדנים, המצריך "גיוס כוחות" על מנת להתמודד עם תכנים חדשים אלה. לעיתים קרובות משולב במחלות גופניות שונות: מטבוליות, נירולוגיות, ווסקולריות, אורטופדיות, אנדוקריניות, גסטרואינטסטינליות, דרמטולוגיות ואחרות. לעיתים צורך בהתערבות כירורגית, אשפוזים וטיפולים תרופתיים ופולשניים. כתוצאה מכך, במקביל לתובנות חדשות אלה, הושם דגש על המחקר הרפואי, פסיכיאטרי ופסיכופרמקולוגי תוך ניצול הגישה ההוליסטית. אכן, חלה התקדמות משמעותית בהבנת התהליכים ובמתן מענה לצרכים של האוכלוסייה הקשישה. אתייחס בדברי למציאות חדשה זו.

ידע סבי

פחפ' עמירם רביב, פסיכולוג חינוכי וקליני, דקאן בית ספר לפסיכולוגיה במרכז ללמודים אקדמיים באור יהודה. פרופסור אמריטוס בחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת תל אביב. מחבר (עם ד"ר עדנה כצנלסון) את הספר "סבאות עכשיו: מורה דרך לסבתא ולסבא".

ההרצאה תעסוק במושג ידע סבי, משמעותו, הצורך בו, מה יש לעשות בנידון ואם בכלל. נפתח בהגדרת ידע הורי: ידע הורי מוגדר כאמונות שיש להורה לגבי הנכון והראוי בקשר לגידול ילדים. ידע זה נרכש בשלבי חיים שונים של האדם וממקורות שונים. אנשים רוכשים ידע תוך הסתמכות על מקורות שהם נותנים בהם אמון כמספקי ידע תקף ונכון. ההיבטים הקוגניטיביים של הורות הוא עולם תוכן המכסה תחומים שאליהם שמים הורים לב, או דווקא מתעלמים מהם. אמונות ההורים מסייעות להם לפרש את התנהגויות ילדיהם, או לייחס להם תכונות. ההורים מקבלים עצות או דוחים אותן על פי אמונותיהם. קיים קשר בין אמונות ההורים לבין השפעותיהן על התפתחות הילד ועל התנהגותו. אמונות הוריות מנחות הורים בפעולתם עם ילדים.

בהתאם להגדרות אלה נבחן מודל דומה לגבי ידע סבי. נעבור תחילה להתייחסות קצרה לכמה ממאפייני הסבאות החדשה, המעלים את הצורך בהגברת המודעות לידע סבי. נעסוק בשאלת הדמיון והשוני בין ידע הורי וידע סבי, ונדגים זאת בשורת עצות שסבים מנוסים מציעים לסבים חדשים. נציג גם כמה דילמות ושאלות שמעלים סבים הפונים לייעוץ.

היבטים יחודיים של סבאות בישראל

ד"ר עדנה כצנלסון, פסיכולוגית קלינית. מלמדת באוניברסיטת תל אביב קורסים בנושא פסיכולוגיה של בגרות וזקנה ומעגל החיים. (פסיכולוגיה. בית-ספר לרפואה. עבודה סוציאלית). מחברת (עם פרופ' עמירם רביב) את הספר "סבאות עכשיו: מורה דרך לסבתא ולסבא" (2009).

סבאות בישראל דומה בעיקרון לסבאות בעולם המערבי, אך יש בה גם מאפיינים יחודיים לחברה הישראלית. לסב הישראלי יותר נכדים מאשר לסב באירופה, יפן או צפון אמריקה. זוהי חברה משפחתית, שהקרבה בין סבים לילדיהם ולנכדיהם, עמוקה יותר מאשר בחברה המערבית. תדירות המפגשים בין נכדים לסבים גדולה מאשר באירופה ובארצות הברית. החברה הישראלית היא חברה בה לחלק מהסבים שחיים היום, לא היה מודל סבי בגלל השואה ובגלל שמדובר בחברת מהגרים. בשנים האחרונות יש בספרות הילדים סיפורי סבים רבים בנושא השואה, מה שלא היה לפני דור או שניים, אז הכחשת השואה הייתה דרך ההתמודדות המקובלת. נושאים ייחודיים שעולים בסיפורי סבים בישראל הם צבא ומלחמות, חלוציות ועלייה (הגירה). בעדות ובמשפחות בעלות רקע דתי יש פערם בתפקיד ובמעמד הסבים: סבים דתיים מדגישים יותר את הצד הסמכותי בתפקידם, וחילונים – את ההדדיות והשיתוף בקשרים. בחברה המזרחית הקשר עם הסבים הדוק יותר מאשר במערביות, והם פחות חיים בזקנתם בבתי אבות. בישראל לסבים אין זכויות לגבי נכדיהם, והאפוטרופסות היא בידי הורים בלבד, בשונה מחלק מארצות המערב, שם מוענקות זכויות מסוגים שונים לסבים. למשל: לפנות לערכאות ולעמוד בקשר עם נכדים למרות התנגדות הורים או זכות קדימה באימוץ נכדים. בארץ חיים עשרות אלפי סבים מנותקים מנכדיהם, שבעייתם הועלתה שוב ושוב בדיוני הכנסת. אולם, כיום, רק לסבים שכולים מותר על פי חוק (שנחקק לאחר מלחמת יום הכיפורים, בעקבות מקרים של נתק בין הורי הנופלים לבין נכדיהם) לראות את נכדיהם בחסות צו משפטי בדומה להסדרי ראייה במשפחות גרושות.

מושב 3א': גבולות זהות / יו"ר – ד"ר נעה בק

צמיחה ממוקדת פעילות בקרב מפוני גוש קטיף

ד"ר ליאור אורן, פסיכולוג ארגוני-חברתי, המחלקה למדעי ההתנהגות, מרכז אוניברסיטאי אריאל בשומרון. **דפנה בורנשטיין**, ביה"ס לעבודה סוציאלית, מרכז אוניברסיטאי אריאל בשומרון. תושבת לשעבר בנווה דקלים שבגוש קטיף ועובדת במחלקת הרווחה בוועד מתיישבי גוש קטיף, שעניינו סיוע ושיקום למתיישבים בעקבות העקירה.

מטרת מחקר אורך זה הייתה לבדוק צמיחה בעקבות טראומה (PTG) בקרב מפוני גוש קטיף. שאלון מחקר הכולל מדד ללחץ בעקבות-טראומה (PTSD), חוסן, תמיכה חברתית ודתית ופרטים דמוגרפיים הועבר מספר חודשים לאחר הפינוי (זמן 1) ל-326 נבדקים. שלוש שנים לאחר הפינוי מלאו הנבדקים שאלון המודד צמיחה בעקבות-טראומה (PTG), שביעות רצון מתחומי חייהם וכן מידת מעורבות בפעילות חברתית/פוליטית בזמן ההתנתקות (ולאחריה).

בקרב המפונים נמצאה מידה בינונית של צמיחה ($M = 59.76$; $S.D. = 20.57$). המפונים דווחו על שביעות רצון גבוהה, יחסית, בתחומי חיים שבשליטתם (משפחה, קשר עם בן/בת זוג ודתיים) ושביעות רצון נמוכה בתחומי חיים שאינם בשליטתם (דיר, תעסוקה) וביתוחי גרסיה נמצא כי משתנים שניבאו צמיחה הם: מספר ילדים, דתיות-רוחניות, משפחה, תפיסת תהליך ההתנתקות כטראומטי ופעילות חברתית/קהילתית/פוליטית.

נמצא כי רמת PTSD בינונית בזמן 1 נבאה צמיחה בזמן 2. בהקשר לצמיחה ממוקדת פעילות, נמצא כי בקרב נבדקים שדווחו על רמות גבוהות של PTSD לאחר ההתנתקות, פעילות חברתית/קהילתית/פוליטית במהלך הפינוי נבאה רמות גבוהות של צמיחה. בנוסף נמצא כי פעילות במהלך הפינוי הועילה במיוחד לנבדקים שדווחו על רמות גבוהות של PTSD ועל רמות נמוכות של תמיכה דתית מהנהגה דתית. הממצאים תומכים במחקרים חדשניים בנושא (לדוגמא, Hobfoll et al, 2007) ולהם השלכות תיאורטיות ומעשיות חשובות.

גבולות אתיים בעבודת הפסיכולוגים במסגרת ההכנות המנטאליות לעקירת ישובים

ד"ר אמירה דור, פסיכולוגית קלינית ורפואית מדריכה

ההרצאה היא חלק ממחקר מקיף שעסק בהיבטים הפסיכולוגיים, הצבאיים והחוקיים של שימוש בחיילי צה"ל לעקירת ישובי גוש קטיף וצפון השומרון. בהרצאה זו נתמקד בהיבט יחיד של המחקר – הכשרת חיילי צה"ל לעקירת ישובים ע"י הפסיכולוגים הצבאיים בהדרכת פסיכולוגים בכירים. מחקר זה מסתמך על כתב העת המקצועי "פסיכולוגיה צבאית" מס' 5, דצמבר 2006, ערכות ההכנה מנטאלית, עדויות ומאמרים מקצועיים רבים. המחקר בשלמותו מוצג באתר www.mentalpreparation.org.

ע"פ הקוד האתי משנת 2004, אשר חייב את הפסיכולוגים בהכנות המנטאליות לביצוע ההתנתקות בשנת 2005, פסיכולוגים אמורים להיות אחראים לקהילה ולחברה בה הם עובדים וחיים ולתרומה לרווחת בני האדם. כמו כן אמורים הפסיכולוגים לפעול לקידום רווחתם הנפשית של לקוחותיהם. "לקוח ... (הינו) כל מי שמבקשים בעבורו התערבות פסיכולוגית". לפי הגדרה זו, גם החיילים וגם המתיושבים, בהם בוצעה העקירה, הינם לקוחות של הפסיכולוגים המדריכים אותה. החיילים, אשר רובם גילו התנגדות מצפונית לביצוע העקירה, גם כאשר עמדותיהם הפוליטיות היו בעדה, קיבלו, בלי ידיעתם ובלי הסכמתם, טיפול פסיכולוגי כפוי וסמוי. הטיפול הפסיכולוגי, המכונה ההכנה המנטאלית, ניטרל את התנגדותם, והם הובאו למצב של ניתוק רגשי, אשר אפשר להם לבצע את עקירת המשפחות מבתיהן. המאמרים המקצועיים מראים בבירור **שבלי העבודה הפסיכולוגית, לא ניתן היה לבצע את העקירה**. למעשה, בכך נקלעו הפסיכולוגים לניגוד נאמנויות, בין הנאמנות למי שביקש את שירותיהם ובין הנאמנות ללקוחותיהם, החיילים והמתיושבים, אשר קיבלו את השירות הפסיכולוגי וחייהם נפגעו במידה זו או אחרת. הרצאה זו תעסוק בסוגיות האתיות העולות מקונפליקט הנאמנויות שנוצר לפסיכולוגים. נושא זה חיוני וחשוב לקהילת בריאות הנפש ולא ידון עד היום.

זהות בעידן גלובליזציה

פרופ' קרלו שטרנגר, החוג לפסיכולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב

12:15-11:15

הצגה

תיאטרון הסימטה

"בתאבון"

יצירה ובימוי: אפרת שטינלאוף אפלברג

שחקניות יוצרות: עדי נוי, שרון ענבר, גילי סער, דנה קיילה

תפאורה: מיטל לוי

תלבושות: דניאלה מור

מוסיקה: רובי קסוס

כוריאוגרפיה: טל קול

מילות השיר 'בינו לבינו': נועה בוקר

אחת ועוד אחת ועוד אחת ועוד אחת – ארבע. וכל אחת ניצבת אל מול משקל ואל מול צלחת, נלחמת על שלה. מלחמה עקובה מדם וחסרת פשרות להיות רזה. יותר רזה. הכי רזה. הנכם מוזמנים למסע מרתק אל תוך הצלחת והקרביים של הדמויות ושלנו כיוצרות, להצצה לעולם סבוך של הפרעות אכילה והתמודדות של 4 בנות עם האוכל, האכילה והצורך בשליטה

תיאטרון הסימטה בשיתוף עם בית הספר לאומנויות הבמה, סמינר הקיבוצים

13:15-12:15

פאנל בנושא הפרעות אכילה / בהנחיית ד"ר אודי בונשטיין

משתתפים: ד"ר איתן בכר, ד"ר אודי בונשטיין, ד"ר רות מסר

16:45-14:45

מושב ב'1: הורות והדרכת הורים / בהנחיית איריס ברנט

ספרי הדרכת הורים – האם 'אוריינות הורית' משפיעה?

ד"ר **עדנה כצנלסון**, פסיכולוגית קלינית, חינוכית, התפתחותית. אוניברסיטת תל אביב: פסיכולוגיה רפואה, ועבודה סוציאלית. מחברת ששה ספרי הדרכת הורים וסבים כולל 'דיאלוג עם ילדים' ו'הורים ילדים ומה שביניהם'. מטפלת בילדים ובהורים.

מאז הופעת ספרו של ד"ר ספוק 'הטיפול בתינוק ובילד' באמצע המאה העשרים הופיעו מיליוני ספרי הדרכת הורים שמטרתם מתן ידע עדכני להורים, הצגת טעויות אפשריות בגידול ילדים במטרה למנוע אותן, והגדלת 'ארגז הכלים' ההורי כדי להעצים את האפקטיביות ההורית. מבקרי הספרים טוענים שהם מקטינים את האינטואיציה ההורית, שידע מופשט אינו ישים בפועל, שאינם מותאמים אינדיבידואלית לילד למשפחתו ולרקע התרבותי, שאינם נוגעים בהיבטים עמוקים של חיי הנפש, ושהם מהווים כלי לפיקוח חברתי. תומכי הספרים מדגישים את הזמינות שלהם, את יכולת הבחירה בין ספרים רבים, העדר סטיגמטיזציה בהשוואה לטיפול, קריאה בקצב אישי, ואת תחושת השליטה שהם מקנים לקורא. בהרצאה יבדקו הנושאים מיהם ההורים שקוראים ספרי הדרכה, מתי ספרי הדרכת הורים אפקטיביים ומתי אינם, מה מלמדים מחקרים שנעשו בתחום על יעילות הספרים, ומהם הנושאים העיקריים עליהם מחפשים הורים תשובה 'שחור על גבי לבן'. כמו כן נבדוק את המסרים העדכניים המועברים בספרי הדרכת הורים במילניום השלישי.

תוכנית התקשרו"ת להתערבות מוקדמת עם הורים לילדים המתקשים בוויסות עצמי

פרופ' יואל אליצור, המגמה לפסיכולוגיה חינוכית וקלינית של הילד, ביה"ס לחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים. פסיכולוג קליני, רפואי וחינוכי, ומדריך מוסמך בפסיכותרפיה ופסיכודיאגנוסטיקה. ספרו האחרון "תמונות חיים" זכה בפרס בהט לספר העיון המקורי הטוב בשנת תשס"ב.

תוצג תוכנית התקשרו"ת (הורות תומכת קשר ותקווה): עקרונות ההתערבות, הכלים המעשיים והבסיס האמפירי. התקשרו"ת מבוססת במידה רבה על התוכנית שנבנתה על-ידי וובסטר-סטרטון בשם Incredible Years שהיא תוכנית שיושמה במדינות שונות וזכתה לתמיכה אמפירית במחקרים מבוקרים שנעשתה בהם הקצאה מקרית של נבדקים לקבוצות המחקר. צוות הפיתוח והאנשים שמפעילים את התוכנית התאימו את התוכנית המקורית לתרבות הישראלית ולתנאים המקומיים. במהלך השנתיים האחרונות תוכנית התקשרו"ת מיושמת במחוז ירושלים יחד עם מחקר ההערכה, כאשר היישום והמחקר נעשים בשיתוף פעולה בין שפ"י שהגדיר אותה כתוכנית דגל, האגף הקדם-יסודי ואליצור. העבודה בשטח נעשית על-ידי פסיכולוגים חינוכיים של שפ"י שעברו הכשרה להנחיית קבוצות הורים מסוג זה וממשיכים לקבל הדרכה שוטפת מאליצור.

המטרה של תוכנית התקשרו"ת היא לקדם ילדים המגלים קשיים בוויסות עצמי-התנהגותי, קשיים שיכולים לקבל ביטוי בבעיות מוחצנות כגון תוקפנות, חוסר שקט ומוסחות, ובעיות בתפקוד חברתי. אנו מאתרים את הילדים בגילאי 3-4 שהם הגילאים הצעירים ביותר שאנשי שפ"י יכולים לעבוד עם ילדים כך שתוכנית התקשרו"ת מקדמת את שפ"י להשקעה מונעת שיטתית בגיל הצעיר מעבר למה שנעשה עד כה. ההרצאה תתייחס לרציונל, מרכיבים ועקרונות של תוכנית התקשרו"ת, דרכי היישום, ולקחים שהופקו לאחר שנתיים של ניסיון בשטח.

מטפלים והורים בשיתוף פעולה למול קשיים ובעיות

גב' רחל פוגל, מכון ברקאי, ת"א (מנהלת שותפה), פסיכולוגית חינוכית מומחית, מטפלת ומדריכה מוסמכת בטיפול משפחתי.

בעשורים האחרונים אנו עדים לתופעה הולכת וגוברת של ביקורת על הורים, שאותה אנו פוגשים גם כביקורת של הורים על עצמם וגם ביקורת של מערכות שונות על ההורים, כולל מערכות חינוך, יועצים שונים וכיו"ב. לביקורת זו השלכות רבות, כגון: חוויות של כישלון אצל ההורים, רתיעה של הורים מפני טיפול בשל חשש משיפוטיות של מטפלים כלפיהם, ביקורת עצמית של הורים, ביקורת של הורים כלפי הילדים, שיפוט של מטפלים וגורמי חינוך כלפי הורים ועוד.

מייקל וייט, אבי הגישה הנרטיבית, היה מוטרד מהיחסים שנוצרים בין הורים ומטפלים בעקבות ביקורת זו ופיתח דרכי טיפול המסתמכות על רעיונותיו של מישל פוקו, אשר דיבר על "שיפוט נורמטיבי" ככוח מודרני המייצר שליטה של הכוחות החברתיים על היחידים בחברה. הרעיונות לגבי מה היא הורות טובה נשלטים גם הם ע"י השיפוט הנורמטיבי של החברה. הרעיונות השונים לגבי מהי הורות אפקטיבית נוצרו ע"י גישות פסיכולוגיות שונות העוסקות בהורות ובהתפתחות של ילדים. גישות אלו יצרו סקלות ומדדים המגדירים ומעריכים מהו הורה טוב ובכך "מזמינים" את ההורים למקם את עצמם על הרצפים הנורמטיביים, ולעשות מאמצים להתקרב אל ההגדרה של ההורות האידיאלית כפי שהיא מוגדרת ע"י אותן תיאוריות (בכוחות עצמם או בעזרתם של אנשי מקצוע).

לצד היתרונות בקיומן של תיאוריות וסקלות אלו, אחת התוצאות הפחות רצויות הייתה, שהורים רבים החלו להגדיר את עצמם, את תחושת הערך שלהם כהורים וכבני אדם על פי גישות אלה, אשר הפכו ל"אורים ותומים" ביחס לגידול ילדים. כיווני הדרכה אלה החליפו פעמים רבות את האינטואיציות ההוריות, הם פגעו בתחושת הביטחון של ההורים כהורים, הביאו לתחושות כישלון ואי-התאמה, וכתוצאה מכך, תחושות ייאוש ולעיתים דיכאון, ולצורך להסתמך יותר ויותר על הדרכתם של אנשי מקצוע אשר גם אם היו מלאי רצון טוב, עצם הצורך בהדרכה והכוונה הביא להורדה נוספת של הביטחון ההורי.

הגישה הנרטיבית מתייחסת להורות, כמו לנושאים רבים נוספים, כרבת פנים, כמרובת סיפורים, כמרובת אפשרויות. כלומר, אין דרך אחת נכונה לתפקד כהורים. ההשלכה לטיפול במונחים נרטיביים היא לעבוד עם כל זוג הורים/הורה על דרכי הורות המתאימות לערכים החשובים עבורם, המטרות המשמעותיות להם, הידע שצברו לגבי החיים, התקוות וכל מה שנחשב ליקר ערך עבורם.

בדברי אתייחס לדרכי עבודה נרטיביות המסייעות לייצר שיתוף פעולה בין הורים למטפלים, כך שהמטפל וההורים יוכלו להפוך לצוות המתמודד בשיתוף פעולה כנגד הבעיה. וכמו כן נבחן דרכים המסייעות להורים לבחון את ההורות שלהם ולפתח את הדרכים המועדפות עליהם, בהסתמך על מה שנחשב יקר ערך עבורם.

הדרכת הורים כ"מניעה ראשונית" אולטימטיבית

פרופ' עמירם רביב, הוא פסיכולוג חינוכי וקליני, דיקאן בית ספר לפסיכולוגיה במרכז ללמודים אקדמיים באור יהודה. פרופסור אמריטוס בחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת תל אביב. עוסק מזה עשרות שנים בטיפול וייעוץ, ובכתיבת חומרי הדרכה להורים ובייעוץ לתוכניות הדרכת הורים ברדיו ובטלוויזיה.

בנוסף על דברי כמתדיין ומסכם את הרצאות הפנל, אביא סקירה רטרוספקטיבית קצרה על מעורבות הפסיכולוג בהדרכת הורים במדיה השונות. אתמקד בתפקיד הפסיכולוג כיועץ באמצעי התקשורת ההמוניים, בכתיבת ספרות הדרכה להורים ופיתוח אמצעי ההעשרה קוגניטיבית ורגשית לילדים.

תקווה ופחד בבית הספר – המפגש הראשון בין ההורים לבין הפסיכולוג החינוכי

לירון און, פסיכולוג חינוכי מומחה, דוקטורנט באוניברסיטת ת"א, שפ"ח חדרה, ביה"ס תום גן-שמואל.

המפגש הראשון של הורים רבים עם פסיכולוגים מתבצע אל מול הפסיכולוג החינוכי. בשל עבודתו במערכת החינוך, נגישותו, זמינותו ומחויבותו מהווה הפסיכולוג החינוכי עבור ההורים את "כרטיס הביקור" של הפרופסיה הפסיכולוגית כולה. בהתאם לכך, המפגש עמו יכול לעצב ולשנות את יחסו של ההורה לפסיכולוגיה בכלל ולפסיכולוגים בפרט. מסיבה זאת המפגש המיטבי עם הפסיכולוג החינוכי טומן בחובו הזדמנויות רבות ומהווה אינטרס מובהק לא רק ללקוחותינו – התלמיד והוריו, אלא אף לנו, הפסיכולוגים.

אולם העבודה במערכת החינוך, על אף יתרונותיה, מקשה במידה רבה על שני הצדדים לממש את הפוטנציאל החיובי הטמון במפגש ביניהם, ומכאן המתח הבלתי פוסק בין פחד לבין תקווה, בין סיכוי לבין החמצה. מתח העומד בבסיס ההרצאה.

בדברי אסקור את נקודת המוצא של ההורה ושל הפסיכולוג בבואם למפגש זה עם זה בתחומי ביה"ס. כמו כן אעמוד על העמדות הפסיכולוגיות והאסטרטגיות אשר עשויות לקדם את הפיכתו של המפגש ראשוני למפגש יעיל ומקצועי עם הורים מנקודת מבטו של הפסיכולוג החינוכי.

מושב מב': פסיכולוגיה ואקטיביזם פוליטי / בהנחיית ד"ר משה למזן

טיפול קבוצתי בשיטת EMDR עם נשים שעברו אונס בקונגו

ד"ר מישל אלון, פסיכולוג חינוכי מומחה מדרך. מומחה ב EMDR. היום עובד בקליניקה פרטית בחיפה עם פוסט טראומה וחרדה.

במזרח קונגו ממשיכה המלחמה בין המיליציות והצבא כבר שבע שנים. בתוך המלחמה עשרות אלפי נשים עברו אונס. ארגון "לתת" ביחד עם איתי אנגל החליטו לשלוח משלחת לקונגו לעזור לנשים. המשלחת יצאה באוגוסט 2008 לשלושה שבועות, וכללה ארבעה רופאי נשים, אחות, ואני כפסיכולוג. שמה עבדתי ולימדתי פסיכולוגים מקומיים. עבדנו עם נשים, שעברו אונס באופן אינדיבידואלי ובאופן קבוצתי. ביום העיון אראה את הסרטים של העבודה שעשינו בקבוצות, כולל עבודה סטטיסטית.

הטאבו ושברו: ממסורת של הכחשה לתפיסה מקצועית מודעת פוליטית

ד"ר נסים אבישר, הוא פסיכולוג קליני. עבודת הדוקטורט בחנה את יחסי הגומלין שבין הפסיכולוגיה לבין הפוליטיקה במובנה הרחב, באינתיפאדה הראשונה ובהווה. פעיל במסגרת קבוצת "פסיכואקטיב", של מטפלים למען זכויות אדם, דיאלוג ושלום. כיום, מטפל פרטני במסגרת פרטית ומרצה במסגרות אקדמיות שונות.

במשך שנים רבות נחשבה הפוליטיקה לתחום בזוי בעיני הזרם המרכזי של הפסיכולוגיה. כיוון שכך, דורות של פסיכולוגים הונחו להרחיק עצמם מפעילויות ציבוריות גלויות ובפרט מאלו הכרוכות בזיהויים כבעלי עמדה פוליטית מוגדרת. הימנעות זו ממעורבות ישירה בפוליטיקה, במובנה הצר, מהווה היבט מצומצם בתוך תופעה רחבה הרבה יותר. אפילו בתוך הפרקטיקה והתיאוריה הטיפוליות הוקדשה מעט תשומת לב להשפעתם של גורמים פוליטיים רחבים – כגון מגדר ונטייה מינית, מעמד סוציאקונומי ולאום – על הרווחה הנפשית. ניתן לומר, אם כן, כי במשך שנים הייתה הפוליטיקה עבור מרבית הפסיכולוגים מהזרם המרכזי, היבט מוכחש ביחסים האנושיים. וכמו בכל הכחשה אחרת, תוכן הדברים היה מודע, אבל ההתייחסות כלפיו אופיינה בביטול ובהתעלמות. לא בכדי מתארים תיאורטיקנים עכשוויים את הפוליטיקה כ"טאבו האחרון" של הפסיכולוגיה (Layton et al., 2006). בהרצאה זו אציג מספר ביטויים מרכזיים למסורת החברתית-פוליטית בהיסטוריה של הפסיכותרפיה. אתמקד בשינוי בשיח הפסיכותרפויטי המרכזי בכל הנוגע ליחס לפוליטיקה במובנה הרחב, החל משלהי שנות השמונים של המאה העשרים. יוצגו תרומות מרכזיות להתפתחות זו, בארבעה תחומים שונים: הנרטיב הפוליטי של הפסיכואנליזה; פסיכותרפיה וחברה, כלכלה ותרבות; פסיכותרפיה, אחריות חברתית ומעורבות פוליטית; וביקורת על הפרקטיקה הפסיכותרפויטית. לבסוף, יבחנו מספר מקורות עכשוויים העוסקים בהיבטים שונים של קשר הגומלין בין פסיכותרפיה ופוליטיקה.

הגישה הפסיכולוגית למטופלים אקטיביסטים פוליטיים

ד"ר מיה מוכמל, פסיכולוגית קלינית, מטפלת בקליניקה פרטית בתל-אביב, ממקימי קבוצת פסיכו-אקטיב. דוקטורט נכתב בחוג למגדר באוניברסיטת בר-אילן בנושא מושג הגבול.

ההרצאה תדון במפגש בין המטפל / החוקר בעל האוריינטציה הפסיכואנליטית לבין מטופלים / מושאי מחקר שהם אקטיביסטים פוליטיים. המפגש יידון דרך מספר כתבים פסיכואנליטיים: האחד הוא התייחסותו של פרויד לפועלה הפמיניסטי של ברטה פפנהיים, היא אנה או, המטופלת הראשונה של הפסיכואנליזה; השני הוא התייחסותו של רוברט לינדנר להשתייכותו של מטופל המכונה Mac למפלגה הקומוניסטית בארצות הברית, כפי שזו מוצגת בספרו "השעה בת חמישים הדקות"; השלישי הוא התייחסותו של ענר גוברין ליהודים-ישראלים מהשמאל הרדיקלי, כפי שמופיעה במאמר שפורסם בכתב-עת פסיכואנליטי ב-2006.

בבחירת הכתבים הללו יידונו השאלות הבאות: במה רואה המטפל / החוקר בעיה? כיצד מובנת המעורבות הפוליטית של המטופל/ת במונחים פסיכואנליטיים? אילו פתרונות מציע המטפל לבעיה? מהן הדילמות שמעלה המטפל בהקשר לטיפול במטופל/ת האקטיביסט/ית?

מאמר זה מציע כי תיאורי טיפול שהקשרם הפוליטי הוא מרכזי, מציעים הזדמנות לבחינה מעמיקה של מקומו של המטפל ושל האופן שבו מובנת מטרת הטיפול. מאמר זה מציע לבחון מחדש את המסורת הפסיכואנליטית של פירושים אינטר-פסיכיים, אדיפליים לרוב, לעיסוק של מטופלים בבעיות חברתיות, היות שפירושים אלה: 1. מתעלמים מיחסי כוח בתוך הטיפול; 2. משכפלים בתוך הטיפול את הבעייתיות שביחסי הכוח, שאיתם מתמודד/ת המטופל/ת בחיי היומיום; 3. מאופיינים בדוקציה של עמדה פוליטית לפתולוגיה נפשית; 4. תורמים לביסוס סובייקט נורמטיבי, הקונפורמי עם נורמות חברתיות ותרבותיות.

מפגשים מקצועיים בין אנשי בריאת נפש פלסטינים וישראלים כאשר המשאלה לקומוניקציה נפגשת בפחד ובושה

גב' שרה מצר, MSW. פסיכותרפיסטית, יועצת לארגונים
ד"ר שרה קלעי, פסיכולוגית קלינית

בהרצאה זו ברצוננו לתאר התנסות מיוחדת מנקודת מבט של מדריכות ישראליות עם עמיתים פלסטינים שהיו המודרכים. מפגשי ההדרכה נערכו בשנים 2004-2005 כאשר המאבק בין שני העמים היה בעיצומו. במפגשי ההדרכה ניסינו ליצור מרחב רגשי ללמידה ולצמיחה מקצועית. אנו מאמינות שהמטרה העיקרית של ההדרכה היא לחקור את הרגשות המתייחסים לעבודה המקצועית. בחקירה זו אנו נפגשים ברגשות קשים כמו קנאה, זעם, חרדה, תשוקה, תחרות וכו'. רגשות אלו זקוקים להכלה על ידי המדריך כדי שיוכלו לעבור טרנספורמציה לכדי חשיבה. בפגישות ההדרכה הוצפנו, אנו המדריכות, ברגשות של פחד, אשמה ובושה, שהיו מנת חלקנו מעצם השתייכותנו לצד הכובש של העם אליו השתייכו המודרכים שלנו. בתחילה נציג רעיונות על הדרכה תוך שימוש במושגים של ביון: "ריווי" והכלה. אח"כ נתאר את השפעת הכיבוש על מצבם הנפשי של הנכבשים ונשתמש במושגיה של יולדה גמפל: "רקע של אימה" ו-"רקע של ביטחון". מושגים אילו יסייעו לנו בהבנת המשמעות של רגשות כמו פחד, בושה ותוקפנות אשר השפיעו על תפקודינו המקצועי בהדרכת אנשי בריאות נפש פלסטינים החיים תחת כיבוש ישראלי.

מושב 3ב': ארכיטיפים, אמפטיה והתפתחות / יו"ר – מר אבי סוויסה

התנגשות הציביליזציות – התנגשות של ארכיטיפים

שמואל ברנשטיין, פסיכולוג קליני-מדריך, פסיכואנליטיקן בחברה הישראלית ובחברה הבינלאומית לפסיכולוגיה אנליטית (ISAP ו-IAAP)

במאמר זה, אדון בהתנגשות הציביליזציות כהתנגשותם של ארכיטיפים, בהתבסס על עובדות היסטוריות בנוגע לנפילתה של האימפריה האיסלמית ועל הבנה פסיכולוגית על-פי התיאוריה ההתפתחותית של א. נוימן. הצלחת השתלטותו של הממסד הדתי על המחשבה המדעית והפילוסופית החופשית במאה ה-12 לספירה, הביאה לעצירתו של העולם המוסלמי בשלב התפתחותי קדם-פטריארכלי. יחד עם זאת, כקהילה עם קנון דתי מונותאיסטי באוריינטציה פטריארכלית, העולם המוסלמי נאבק וחותר לקראת שלב פטריארכלי, אליו התפתח זה מכבר העולם היודו-נוצרי. חשוב לציין שהאוריינטציה הפטריארכלית בהתפתחותם של הפרט והחברה היא תנאי הכרחי להתפתחות נורמלית ואתית על-פי נוימן. התנגשות הציביליזציות נובעת מן הפערים ההתפתחותיים שבין החברות השונות, המתבטאים ביחסים שונים בהן, בין ארכיטיפ האב (הדוחף לפעילות, להישגים, לגדילה והתפתחות) לבין ארכיטיפ האם (המעניק חיים ומגן, אך גם מושך לפסיביות וסטגנציה ובלוע בחזרה) ולהשלכותיהם לחברה פנימה, והחוצה – לחברות אחרות. הפער ההתפתחותי שנוצר, גורם לעולם המוסלמי להיות המום מן החירויות הנהוגות בעולם המערבי ולהגיב כלפיו כמו אל 'העולם כאם' (העולם כמייצג את ארכיטיפ 'האם הגדולה') המאיים בבליעה וכליון.

העולם המוסלמי נתון באחיזתו של 'ישמעאל' הארכיטיפי ומתנהג לפי מאפייני השלב הפאלי-שש-אלי-קרב' (שלב התפתחותי בדרך אל שלב הפטריארכט הבשל עפ"י נוימן), כקומפלקס תרבותי. העולם המערבי לעומת זאת, מאזים על-ידי הטרור המוסלמי, מתעלם מן הפער ההתפתחותי ופועל תחת האשליה שדמוקרטיה, שהינה הישג של פטריארכט מפותח, ניתנת להשתתה בכוח.

סיפור על שני מלכים שראו להם ולא אותם: המחשה של אמפתיה דרך שתי יציחת אומנות – בגדי המלך החדשים וחד של מיכאלאנג'לו

ד"ר ארז בנאי, פסיכולוג קליני ושיקומי. יו"ר הוועדה המדעית באיגוד הישראלי לפסיכולוגיה העצמי וחקר הסובייקטיביות, מלמד בתוכנית "פסיכולוגיה העצמי והמעשה הטיפולי" במסגרת לימודי ההמשך בבי"ס לפסיכותרפיה של אוניברסיטת תל-אביב

בהרצאה זו אני רוצה להגדיר, להסביר ולהמחיש מהי אמפתיה על-פי פסיכולוגיית העצמי ובמה היא שונה מסימפתיה או מחמלה. מכיוון שהבלבול בין אמפתיה, סימפתיה וחמלה מוטבע בנו חזק בחרתי לבסס את טענתי לא רק באופן תיאורטי אלא להמחיש זאת באופן חוויתי דרך דיון בשתי דמויות "מפורסמות", המלך הגנדרן של אנדרסן ודוד של מיכאלאנג'לו. נקודת המבט שאציע לכם תנסה להתמקם בתוך עולמה הפנימי של הדמות ולהתחקות אחר החוויה הסובייקטיבית שלה שלעיתים קרובות היא שונה מאוד ממה שנדמה לנו שאנו רואים מבחוץ. להתבוננות האמפתית כוח עצום בשבירת חומות של ניכור ובדידות ויצירת חוויות של ביחד, הן בחדר הטיפולים והן מחוצה לו.

התיאוריה הרב-שכבתית של התנהגות לא מסתגלת

ד"ר אליעזר יריב, פסיכולוג חינוכי מדריך. שפ"ח קריית מוצקין ומכללת גורדון לחינוך, חיפה.

בתיאוריה שפיתחתי אני מסביר כיצד נוצרות התנהגויות בלתי מסתגלות בילדות ובנעורים. התנהגות מותאמת, הרמונית, של ילדים עם סביבתם היא תנאי חשוב, הכרחי להתפתחות תקינה. אי-ציות להוראות, הפרעה לסביבה, התנהגות מוחצנת, או נסיגה חברתית וביישנות מצביעות על הסתגלות לקויה והן כרוכות לרוב במצוקה, סבל מתמשך ופגיעה בדימוי העצמי. ההנחות הן שישנם חמישה שלבים התפתחותיים שבכל אחד מהם ישנה משימה התפתחותית עיקרית וטווח גילים ספציפי בו היא מופיעה. השלבים והמשימות הן: א. למידת צייתנות ושליטה עצמית (החל בגיל שנה); ב. למידת התנהגות פרו-חברתית (החל בגיל שנתיים); ג. למידת מיומנויות פורמאליות (החל בגיל ארבע); ד. למידת איזון בין דרישות (בערך החל בגיל עשר); ה. גיבוש ייעוד בחיים (בגיל ההתבגרות). כל משימה ממשיכה להתקיים גם בהמשך ועל גביה נוספת משימה מסדר התפתחותי יותר גבוה (רב-שכבתיות). כל שלב כזה מתחיל בתקופה של חיכוך נורמטיבי שלרוב מסתיים ונפתר באופן תקין ומפנה מקום לשלב הבא. ההנחה היא שלכל גיל ישנם כמה תפקודים קוגניטיביים ורגשיים עיקריים שמאפשרים את מימוש אותה משימה התפתחותית (כגון כושר חיקוי ויכולת אמפאטית בשלב השני). אותם תפקודים ומנגנונים ממשיכים לפעול ולהשפיע גם בהמשך אבל עוצמתם וחישיבותם פוחתת. בעיות התנהגות מתפתחות כאשר אותם תפקודים ומנגנונים תלויי גיל לא התפתחו כהלכה.

הופעת בעיות והחמרתן או החלשתן מותנית גם בתגובת הסביבה המונחת – משפחה, בית הספר ובני הגיל. את החינוך אני מגדיר כשילוב של פעולות דרישה ונתינה. דרישה היא כל פעולה בה המבוגר מביע ציפייה, מבקש או מורה לילד כיצד ומה לעשות כדי להתאים את התנהגותו לנורמות המקובלות. נתינה היא כל פעולה סמלית, מוחשית, או חומרית של מתן דבר מה שעונה, לדעת ההורה והמורה, על צרכיו של הילד. התנהגות בעייתית שנובעת מלקות כזו נתקלת לרוב ב'מנגנון כפול של החמרה' – כדי לרסן את הילד הסביבה מגבירה את דרישותיה ומצמצמת את הנתינה (התרחקות זמנית ודחייה). תגובה חינוכית כזו מעצימה את הבעיות ומוסיפה קשיים רגשיים כמו פגיעה בדימוי העצמי. מאידך, תגובה מותאמת של הפחתה (לרוב זמנית) של דרישה והגברת נתינה מסייעת לרכך את השפעת ההתנהגות הבעייתית. לתיאוריה יישומים אפשריים רבים למחקר, חינוך, אבחון, וטיפול.

19:00-17:00

מושב 1 ג': תהליכים פסיכולוגיים בארגונים / יו"ר – מיכל פלג

השפעתן של מחויבות ארגונית ואבטחה ארגונית על היכולת של מבחני יושרה לנבא עבריינות תעסוקתית

ד"ר סול פיין, סמנכ"ל מחקר ופיתוח, חברת מידות בע"מ.

הנזקים הכוללים בגין עבריינות תעסוקתית המבוצעת בידי עובדים מוערכים במאות מיליארדי דולרים, ומהווים סכנה קיומית לארגונים רבים בעולם. בניסיון למתן סכנה זו, מבחני יושרה תעסוקתיים נחשבים ככלי הערכה יעילים לאיתור מועמדים בעלי פוטנציאל למעורבות בעבריינות מסוג זה. בנוסף לרמת היושרה האישית של העובדים, ידוע כי מצבים לא רצויים בעבודה (כגון חוסר מחויבות והעדר מנגנוני אבטחה) עלולים גם הם להוביל למעורבות בעבריינות תעסוקתית. יחד עם זאת, הספרות בנושא ניבוי עבריינות תעסוקתית בפסיכולוגיה של המיון, מתייחסת ליושרה ולמשתנים מצביים באופן נפרד. כתוצאה, השפעת הגורמים המצביים על תוקף מבחני היושרה עדיין אינה ברורה. בנוסף לכך, אחת הביקורות העיקריות על מבדקי יושרה הינה כי הם גורמים לשיעורים גבוהים של "חיוביים שגויים" (כלומר פסילה בשוגג של אדם ישר) בהחלטת המיון. בשל כך הדעה הרווחת בספרות היא כי ריבוי כלי הערכה עשויים למתן את שיעורי שגיאה אלו, אם כי הנושא טרם נבדק היטב בצורה אמפירית. לשם כך, מחקר זה בחן את האפקטיביות והאינטראקציות של שני משתנים מצביים – מחויבות ארגונית ואבטחה ארגונית על הניבוי של יושרה לעבריינות תעסוקתית בקרב 429 עובדים של ארגון קמעונאי בינלאומי. בתוצאות המחקר נמצאו קשרים מובהקים בין שלושת המנבאים לבין עבריינות תעסוקתית ($z > 1.43$). עוד נמצא כי המשתנים המצביים תרמו לתוספת משמעותית בתוקף הניבוי הכללי ($R = .52$) וכי המשתנים המצביים תיווכו בין יושרה לעבריינות תעסוקתית, כאשר היושרה הייתה נמוכה, אך כאשר היושרה הייתה גבוהה העבריינות התעסוקתית נשארה נמוכה ללא קשר למשתנים המצביים. לבסוף, שקלול המשתנים המצביים עם מדד היושרה הצליח להוריד את שיעור החיוביים השגויים מ 11.4% ל 1.4% בלבד. ההשלכות היישומיות של הממצאים הללו על תהליכי המיון וההערכה בארגונים יורחבו בהרצאה.

מודל המקשר בין נטייה רגשית ועומס בעבודה לבין מחויבות בעבודה

מרצה: מיכל מילר, מבצעת המחקר במסגרת עבודת התזה לתואר שני בפסיכולוגיה ארגונית-תעסוקתית, המרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון.

מנחה: ד"ר הדסה ליטמן-עובדיה, רכזת המגמה לתואר שני בפסיכולוגיה ארגונית-תעסוקתית, המרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון.

מחויבות בעבודה (Engagement in Work) מייצגת השקעה רצונית של משאבים חיוביים מצד העובד במקום העבודה. מדובר במשאבים פיזיים, פסיכולוגיים, חברתיים או ארגוניים בעלי אחד או יותר מהמאפיינים הבאים: 1. חיוניים לצורך השגת מטרות בעבודה 2. עונים על הדרישות בעבודה ומפחיתים עלויות פיזיות ופסיכולוגיות שלהן 3. מאפשרים צמיחה והתפתחות אישית. מחויבות לעבודה כוללת את הממדים הבאים: vigor (מרץ, אנרגיה), dedication (מסירות) ו-absorption (ריכוז, רמת קליטה גבוהה) (Shaufeli & Bakker, 2001).

המחקר בחן תרומות ישירות ועקיפות של משתנה אישיותי ומשתנה מצבי (נתפס) למחויבות בעבודה. באמצעות מודל אינטראקציוני נבחנה השפעתה של נטייה רגשית (Affective Disposition) כמשתנה אישיותי, וכן השפעתו של עומס יתר בעבודה כמשתנה מצבי נתפס, על המחויבות בעבודה. כמו כן נבחנה השפעתן של שביעות רצון בעבודה ומשמעות בעבודה כמשתנים מתווכים וממתנים לקשרים שבין הנטייה הרגשית ועומס היתר הנתפס לבין מחויבות בעבודה.

במחקר זה נעשה שימוש בחמישה שאלונים אשר הועברו ל- 252 עובדים במגוון ארגונים וחברות בישראל. על מנת לבחון את השערות המחקר בוצעו ניתוחי מתאמים של פירסון, מבחני גרגסיה היררכית וניתוחי שונות באמצעות תוכנת SPSS וכן ניתוחי structural equations modeling באמצעות תוכנת AMOS. הממצאים שהתקבלו תמכו בהשערות המחקר, כי קיים קשר חיובי בין נטייה רגשית לבין מחויבות בעבודה, וכי קשר זה מתווך הן על ידי משמעות בעבודה והן על ידי שביעות רצון בעבודה. כמו כן נמצא כי קיים קשר חיובי בין שני המשתנים המתווכים, שביעות רצון בעבודה ומשמעות בעבודה. ההשערה לפיה קיים קשר קורוילינארי בין עומס בעבודה ומחויבות בעבודה אוששה חלקית (נמצא קשר לינארי ביניהם). שלא בהתאם למשוער, משמעות בעבודה ושביעות רצון בעבודה לא מיתנו קשר זה, וכן לא נמצא קשר בין עומס בעבודה ונטייה רגשית. המודל בכללותו נמצא בעל רמת התאמה גבוהה, אף כי חלק מהשערות המחקר המרכיבות אותו לא אוששו. ממצא ראוי לציון שלא שוער מראש, הינו כי קיימת אינטראקציה מובהקת בין נטייה רגשית לבין משמעות בעבודה, בהסבר מחויבות בעבודה.

עיקר התרומה התיאורטית של המחקר הינה הצגת מודל כללי והדגשת שני משתנים שטרם נחקרו בקונטקסט הארגוני: תכונה אישיותית אפקטיבית ותפיסת משמעות בעבודה. שני משתנים אילו נחקרים כיום רבות כחלק מזרם הפסיכולוגיה החיובית, ויש מקום לשלבם בפסיכולוגיה התעסוקתית והארגונית. המחקר הנוכחי הינו בעל חשיבות גם בתחום היישומי, שכן הבנת טבעה של מחויבות לעבודה תאפשר מדידה וטיפול שלה בקרב עובדים בארגונים.

מעבר לקבלת ההחלטה: יעוץ פסיכולוגי-תעסוקתי אחר טווח כהליך תומך ביישום שינוי תעסוקתי

אורלי צדוק, יעוץ ותכנון קריירה, פסיכולוגית תעסוקתית מומחית, מדריכה מוסמכת

במקרים רבים מכוונים תהליכי הייעוץ התעסוקתי והכלים התומכים בתהליכים אלה אל עבר שלב קבלת ההחלטה. לכן הם ממוקדים במטרה, ובעלי מבנה קבוע של שלוש פגישות: פגישת אינטק, פיטבק וסיכום. גתי (1986), Amir & Gati (2006). במקרים אחרים תהליך כזה אינו מספק, ויש צורך בתהליכים ארוכים יותר כדי שהתוכנית לא רק תגובש אלא תצא לפועל (Yost & Corbishley 1988). אורך התהליך והקשר המתפתח בין הייעוץ לנועץ מספק אפשרות לעיבוד רגשי וקוגניטיבי של הקשיים המונעים מהנועץ לממש את התוכנית התעסוקתית, ואף מעבר לכך לפתח תוכנית זו תוך כדי מגע מתמשך ומהדהד של הנועץ עם זהותו המקצועית המתפתחת לשם מימוש אותנטי יותר של זהות זו. ההרצאה תעסוק באפיון האוכלוסיות הבאות לייעוץ תעסוקתי. בהגדרה מתייש צורך בתהליך ממושך וביסודות החשובים לניהולו; העלאת החסמים ועיבודם, שיתוף פעולה עם גורמים טיפוליים אחרים, שימוש בתקווה ובהבחנות מקצועיות, קישור בין האבחונים לסביבות תעסוקתיות ספציפיות ואסטרטגיות התמודדות ספציפיות לנועץ ולסביבתו המקצועית. ההרצאה תתרכז במקרה ספציפי אשר ידגים את העקרונות הנזכרים.

מושב 2ג': מבחנים ולקויות למידה / יו"ר – גב' עפרה בן-דוד

תרגום ותקנון ה- WISC-IV וה- WPPSI-III

דניס ברנשטיין, פסיכולוג קליני מומחה, מנהל סייקטק בע"מ
ליאור כהן, פסיכולוג קליני מתמחה, רכז מחקר ופיתוח

בדיקת אינטליגנציה (IQ) הינה אחת הבדיקות השכיחות ביותר במסגרת עבודתם של פסיכולוגים, והיא נדרשת בהקשרים רבים של אבחון בקרב ילדים. המהדורות האחרונות של מבחן ווקסלר, לבחינת האינטליגנציה לילדים בגילאי ביה"ס (WISC-IV) ולילדים בגילאי טרום ביה"ס (WPPSI-III), מעדכנות את קודמותיהן על בסיס התקדמות מחקרית בתחום הניורופסיכולוגי והקוגניטיבי. מזה כמה שנים שחברת "סייקטק" בע"מ, בשיתוף עם פסיכולוגים בכירים וחוקרים מכל האוניברסיטאות בארץ, שוקדים יחד על תרגום ותקנון מבחנים אלו כך שיתאימו לאוכלוסייה בישראל. בהרצאה יוצגו השינויים העיקריים שעברו המבחנים מהגרסאות הקודמות של מבחני הווקסלר, והשינויים במודלים להערכה קוגניטיבית. כמו כן, יוצגו נתונים מעודכנים אודות הפרויקטים הנוכחיים (שלב התקנון של ה- WISC-IV, שלב הפרה-טסט של ה- WPPSI III). בנוסף, יוצגו ממצאים ראשוניים שעל פיהם נראה כי תתי המבחנים מבחינים בין רמות שונות של יכולת, וכי ישנה עליה בממצעי הציונים בכל תתי המבחנים על פי גיל הנבדק. כמו כן יוצגו נתונים ממחקר תיקוף שהשווה בין ילדים הסובלים מ- ADHD ומלקויות למידה לקבוצה נורמטיבית בציוני ה- WISC-IV. מהממצאים עולה כי נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות בכיוון המצופה.

הקשר בין דימוי עצמי לבין לקות למידה והערכה עצמית של לקות למידה

ד"ר גרי טריגר, פסיכולוג מומחה-מדריך בחטיבה החברתית-תעסוקתית. יועץ לארגונים ולפונים פרטיים. מרצה במכללה האקדמית בתל חי. חבר באגודה הישראלית לפסיכומטריקה.

ד"ר יונתן קסלר, יליד אנגליה, נשוי + 2 חי בארץ 30 שנה ועובד כיועץ חינוכי כ-25 שנים. לאחר סיום הדוקטורט בשנת 2002 החל לעסוק בהוראה בחוג לחינוך במכללה האקדמית בתל חי ובמחקר במספר תחומים כולל תחום לקויות הלמידה. בנה שאלון איתור ראשוני של לקויות למידה הנמצא בשימוש במספר מוסדות בישראל.

יואל בלום, עובד סוציאלי בוגר המכללה האקדמית בתל חי. כיום עובד כקצין מבחן. איש תיאטרון. עוסק בכתיבה ספרותית. מתכנן להמשיך השכלתו לתואר שני בעבודה סוציאלית קלינית.

מטרת המחקר הייתה לבדוק האם לקות למידה אצל סטודנטים מלווה בדימוי עצמי נמוך. המודעות והפתיחות לנושא לקות הלמידה נעשית יותר ויותר פופולריות בשנים האחרונות. קיימת הערכה שעולה אחוז התלמידים המאובחנים כבעלי לקויות למידה. השערת המחקר הראשונה הייתה שסטודנטים המאובחנים כבעלי לקויות למידה ידווחו על דימוי עצמי נמוך בהשוואה לסטודנטים שאינם מאובחנים כבעלי לקויות למידה. השערת המחקר השנייה הייתה שסטודנטים הרואים עצמם כבעלי לקויות למידה (גם אם לא אובחנו) ידווחו על דימוי עצמי נמוך יותר מסטודנטים המעריכים עצמם כלא סובלים מלקויות למידה (גם אם אובחנו כבעלי לקות). במחקר הנוכחי נמדד דימוי עצמי בשאלון TSCS (Fitts, 1965). לקויות למידה אובחנו על ידי מכונים שונים. במחקר השתתפו 92 סטודנטים וסטודנטיות, 35 מאובחנים כלקויות למידה ו- 57 שאינם מאובחנים כלקויות למידה. השערת המחקר הראשונה אוששה. ההשערה השנייה אוששה בהבדל גדול יותר מהראשונה.

הסטודנט עם ליקויות הלמידה במוסדות להשכלה גבוהה – הדרך מהמציאות האמפירית בשטח עד לחקיקה וקביעת תקנות ליישום החוק

דינה דיל-ארבזניק, מנהלת מרכז התמיכה בסטודנטים עם ליקויות למידה ב: H.I.T, המכון הטכנולוגי חולון
גיא פינקלשטיין, מנכ"ל עמותת "לשם" לקידום ההשכלה הגבוהה עבור אנשים עם ליקויות למידה

מרכז תמיכה בסטודנטים עם ליקויות למידה, דינה דיל-ארבזניק: למעלה מ-300 מהסטודנטים במכון הטכנולוגי חולון מוכרים כבעלי ליקויות למידה וזוכים לסיוע ממרכז התמיכה במימוש שאיפתם להשגת תואר אקדמי. סטודנטים המבקשים הכרה בלקויות הלמידה שלהם וקבלת התאמות לבחינות, פונים למרכז התמיכה עם אבחון דידקטי תקף. מסגרת הסיוע הניתן להם כוללת, בין היתר, גם שימוש במעבדה עם ציוד עזר ייעודי כגון תוכנת הקראה באנגלית ובעברית; חונכות על ידי סטודנטים מצטיינים במסגרת פרויקט פר"ח/לשם; סבסוד חלקי של שעורי עזר; הוראה מתקנת באנגלית; סדנאות לשיפור מיומנויות למידה; סדנאות להתמודדות עם חרדת בחינות; פסיכותרפיה פרטנית; וכן, אבחון וייעוץ תעסוקתי. מרבית הסטודנטים עם ל"ל מצליחים להשלים את לימודיהם ולהגיע לתואר אקדמי, לעתים אף בהצטיינות, בזכות נחישותם אך במידה רבה גם בזכות התמיכה לה זכו במהלך לימודיהם. בסימפוזיון נדון גם בדילמות הכרוכות בטיפול בסטודנטים עם ל"ל, כמו: הרחבת השירותים

והתמיכה – מול הצורך בשמירה על הסטנדרט האקדמי; וכן, משמעות עיגון התמיכה בסטודנטים בחוק החדש שהתקבל.

המודל של "לשם" והמעבר לחקיקה, גיא פינקלשטיין: הקמת עמותת "לשם" ב-1994 העלתה על סדר היום הציבורי בישראל את נושא הצורך בתמיכה ממוסדת ומקצועית במבוגרים בעלי ליקויי למידה במערכת ההשכלה הגבוהה. כתוצאה מפעילות העמותה הושגו מספר הישגים משמעותיים, ביניהם: הקמת מרכזי תמיכה בכ-55 מוסדות להשכלה גבוהה בארץ, בהם מקבלים תמיכה מקצועית ועקבית כ-17,500 סטודנטים עם ל"ל; וכן, אחרי פעילות ומאמצים ממושכים, קבלת חוק: **"זכויות תלמידים עם לקויות למידה במוסדות על תיכונים התשס"ח - 2008"**. בסימפוזיון יוצג המעבר מעשייה חברתית לחקיקה מקיפה, כולל פירוט החוק והנגזרות ממנו וההשלכות על ציבור הפסיכולוגים בישראל בכל הקשור באבחון וטיפול במסגרת החוק.

מושב 3ג': גישות טיפוליות / יו"ר – ד"ר רבקה רייכר-עתי

"היזכרות יצירתית" – הבניה מחדש של זיכרונות אוטוביוגרפיים למטרות טיפוליות*

יוסי מאירסון, פסיכולוג קליני, יו"ר האגודה הישראלית להיפנוזה, מדריך בהיפנוזה והיפותרפיה, מוכר ללימודי היפנוזה "היפנוקליניק".

נכון להיום השימוש בגמישות הזיכרון האנושי (האופן שבו הזיכרון נבנה מחדש ומשתנה ביום-יום) במהלך פסיכותרפיה לא זכה להכרה נרחבת. זאת למרות שהפוטנציאל היישומי של פרדיגמה טיפולית זו באה לידי ביטוי במספר עבודות תיאורטיות וקליניות שהתבצעו במאה השנים האחרונות החל בפייר ג'נה דרך מילטן אריקסון ועד לקלינאים בני זמננו.

מחקרים רבים ומקיפים שנערכו בשלושה עשורים אחרונים על יד מרגרט לופטוס ועל ידי חוקרים אחרים, הראו שניתן להשפיע על הזיכרון אנושי לא רק תוך התמקדות בזיכרונות חדשים אלא ניתן גם להטמין זיכרונות חלופיים של ילדות מוקדמת ובכך לשנות פרספקטיבה של האדם על ההיסטוריה אישית שלו/שלה. בנוסף לממצאים אלו, חוקרים מצאו שזיכרון עלול להטעות נוכח תופעות טבעיות ויום-יומיות של שכחה, עיוות והשפעה לא רלוונטית על מידע השמור בו.

הרצאה זו תתמקד בתחום מרתק של התערבות טיפולית ישירה ועקיפה בזיכרונות אוטוביוגרפיים בעזרת כלים היפותרפויטיים. ההרצאה נועדה להציג פרדיגמה טיפולית של עבודה ישירה עם זיכרונות ולהעניק לקלינאי קווים מנחים ראשוניים לשימוש בטכניקה זו.

*ההרצאה מתבססת על ההרצאה שנתנה בשנה שעברה:

"Memory Focused Interventions (MFI) as therapeutic strategy in Hypnotic Psychotherapy": Brief Therapy Conference San Diego, California.

December 11-14, 2008.

התימה החברתית – הפרעות התפתחותיות המלוות בקשיים בכישורי חברה

הגית נגר שמעוני, דוקטורנטית, פסיכולוגית בכירה, מרפאת ילדים ונוער, "המרכז הרפואי המשולב באר יעקב-נס ציונה".

Asperger disorder was described 50 years ago but was not recognized in the DSM until 1994 where it was included as one of the pervasive developmental disorders. Inclusion in the DSM followed little evidence that it could be differentiated from high functioning autism. In order to answer the diagnostic questions regarding the validity of Asperger syndrome, vast research was done examining this population. These efforts brought into light the question of social cognition deficits and the importance of defining the population that suffers from such deficits. The aim of this talk is to discuss those childhood disorders with marked social deficits that are not part of the autistic spectrum but never the less deserve attention and research.

This aim will be achieved through reviewing the research literature concerning Semantic pragmatic disorder, Tourette disorder, Turner syndrome, Right hemisphere disorder, nonverbal learning disabilities.

האיום שבאחרות האחר

ד"ר רוני סולן, פסיכואנליטיקאית מנחה, פסיכולוגית קלינית בכירה ומדריכה מוסמכת. מרצה במכון הפסיכואנליטי הישראלי, בחוג לפסיכותרפיה של ביה"ס לרפואת המשך באוניברסיטת ת"א. מומחית בטיפול אישי בילדים, מתבגרים ובוגרים ובטיפול זוגי. מחברת הספר 'חידת הילדות'.

ההבדלים הקטנים בין אנשים, שאם לא כן הם היו דומים, מהווים בסיס לתחושות של זרות ושל שנאה ביניהם, (פרויד 1917, תרגום חופשי)⁽¹⁾

האיום שבאחרות האחר – טורד את מנוחתנו כשותפים לתרבות האנושית ולובש צורות שונות, דוגמת: חרדת הזר, הסתייגות מחריגים, אלימות, גזענות ועוד. אדון בסיבות העמוקות להיווצרות האיום שבאחרות ובאיזונים הנדרשים בתוכנו, בין דריכות כלפי הזר לבין התיידדות עימו, לצורך שמירה על החוסן האישי ולאיתור ערציו התפייסות.

משחר ילדותנו אנחנו נאחזים במוכר ודוחים את הזר. המפגש עם האחר ("לא-עצמי"), בעל מופע חושי שונה מתחושת המוכר בעצמי, מפעיל שלושה תהליכי חיסון מולדים:⁽²⁾

1. דחיית הזר והזרות, כמהלך הגנתי על תחום המוכר בעצמי.
 2. בידול העצמי מכל אחר ("לא-עצמי"), לצורך שמירה על המוכר.
 3. התקשרות עם "לא-עצמי" מוכר, לשם חבירה ("יחד").
- בהרצאתי אשים דגש על תפקוד הנרקיסזם הבריא על פי תפישתי⁽³⁾, בשמירה על היציבות, ההמשכיות, החוסן והאינטגרטי בעצמי. כמוכר. נוכח 'ההבדלים הקטנים' מעוררי הזרות.

"It is precisely the minor differences in people who are otherwise alike that form the basis of feelings of strangeness and hostility between them." Freud (1917) The taboo of virginity, p. 199

(2) רוני סולן, חידת הילדות 2007, הוצאת מודן.

(3) סולן ר. (1992) "יחד" כאינטגרציה של התלכדות וניפרדות ביחסי אובייקט ונרקיסזם, שיחות ו' (3): 213-205.

רח' פרישמן 74 א' תל-אביב 64375 טל: 03-5239884, 03-5239393, פקס: 03-5230763
מען למכתבים: ת.ד. 11497 ת"א 61114
E-mail: psycho@zahav.net.il
*עמותה רשומה